

שכונת בית הכרם

"ועל בית הכרם שאו משאת... " (ירמיהו ו', א')

צילום ועריכה: איציק שוויקי ואיילת קורץ

בית הכרם היא שכונה בדרום-
מערב העיר ירושלים. בצפון
גובלת השכונה בשכונת קריית
משה, במערב בשכונת יפה
נוף ויער ירושלים ובשדרות
הרצל, בדרום ברמת בית
הכרם ובמזרח בדרך בגין וגבעת
רם.

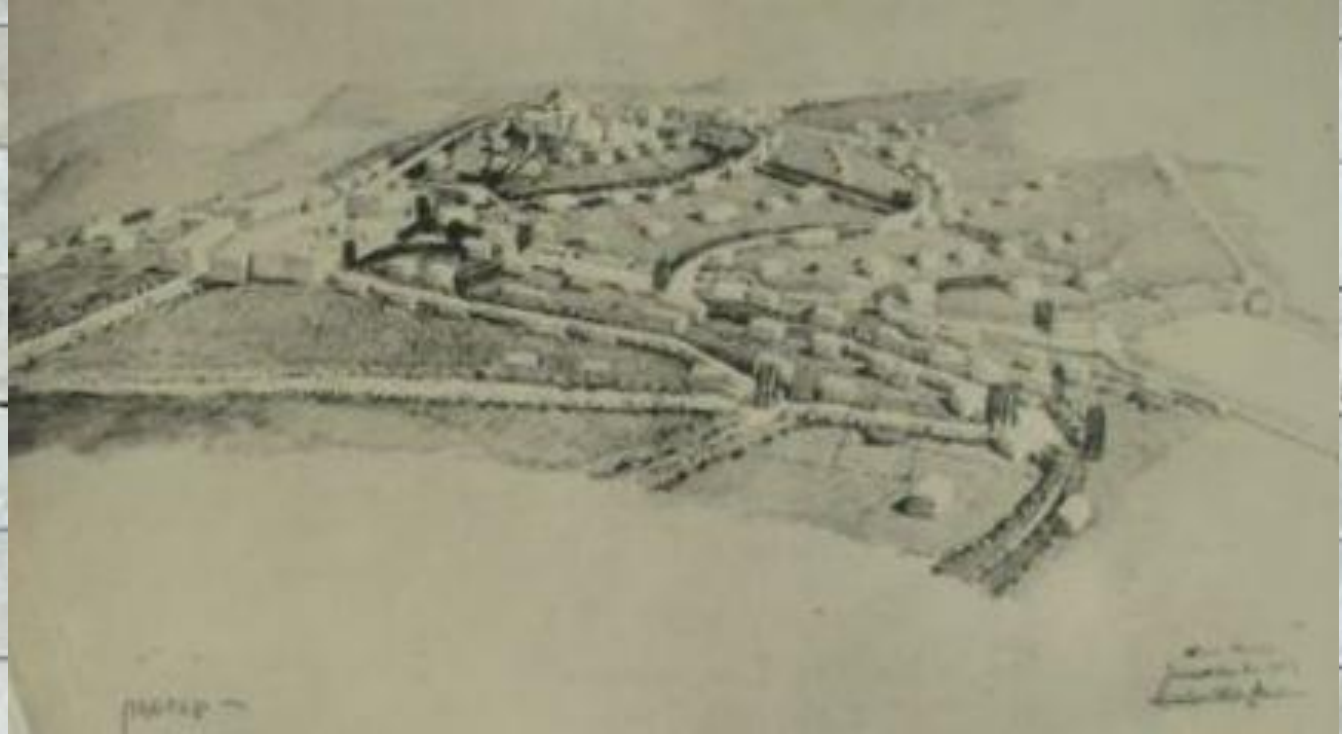

מתוך מפת ירושלים 2012

שכונת בית הכרם

בשנת 1920 נוסדה אגודת
"בוני בית" על ידי 148
מורים, סופרים ופקידים.
מטרתם הייתה לבנות
שכונה יפה ואיכותית
בירושלים, בהתאם לרעיון
שכונות גנים. בשנת 1921
הם רכשו שטח של 282
דונם מידי כומר ארמני.

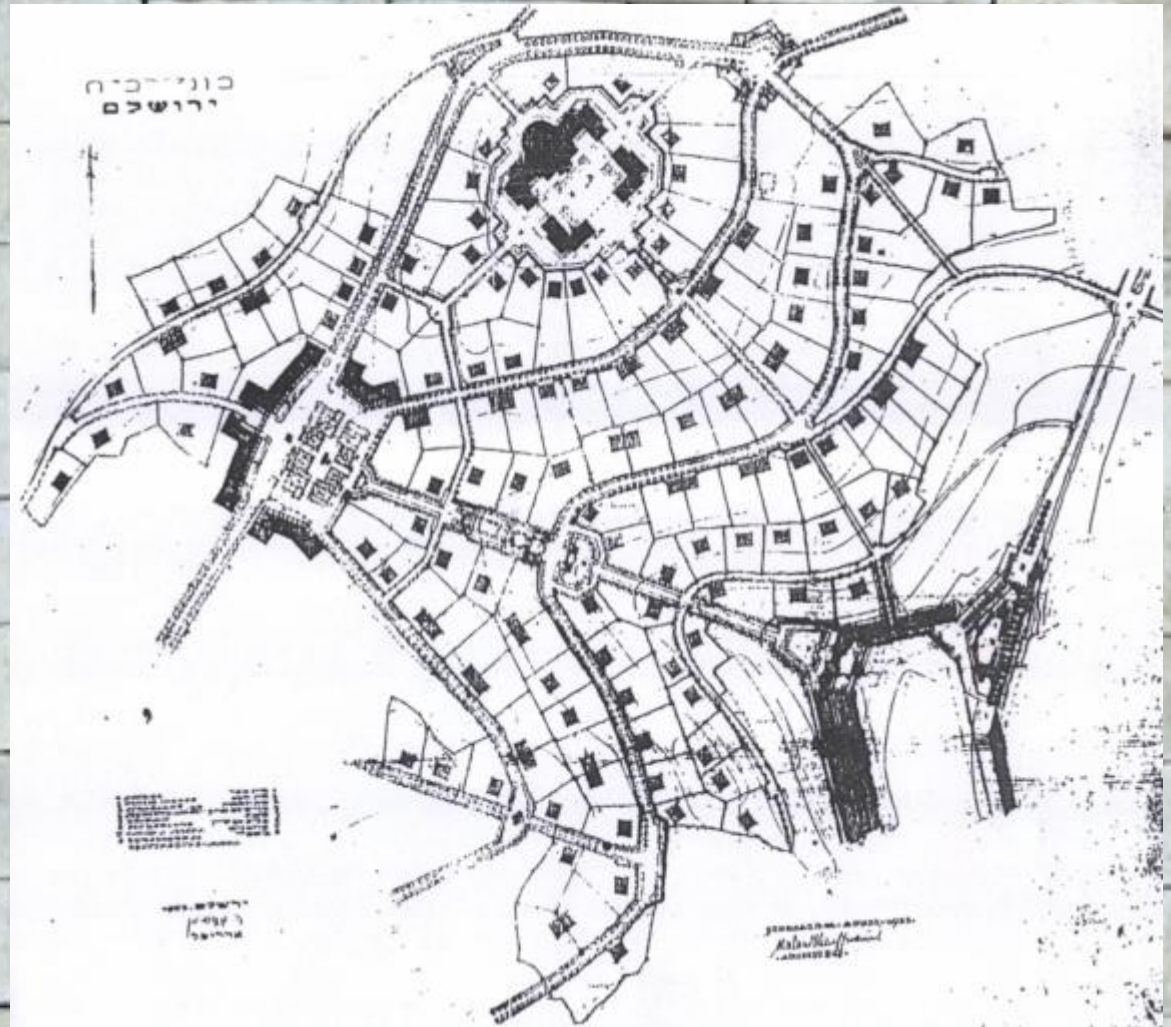
סרטוט של קאופמן

לחברי האגודה היו
עקרונות משותפים רבים
שהתבטאו בבניית
השכונה, ביניהם:
א) קניית הקרקע נעשתה
על חשבון החברים ולא על
חשבון מוסד ציבורי.
ב) גודלם של המגרשים
1.5-2 דונם כדי ליצור
מרחקים גדולים בין
הבתים.
ג) עקרון עבודה עברית.
ד) עקרון העבודה
העצמאית.
ה) קניית תוצרת עברית
בלבד.

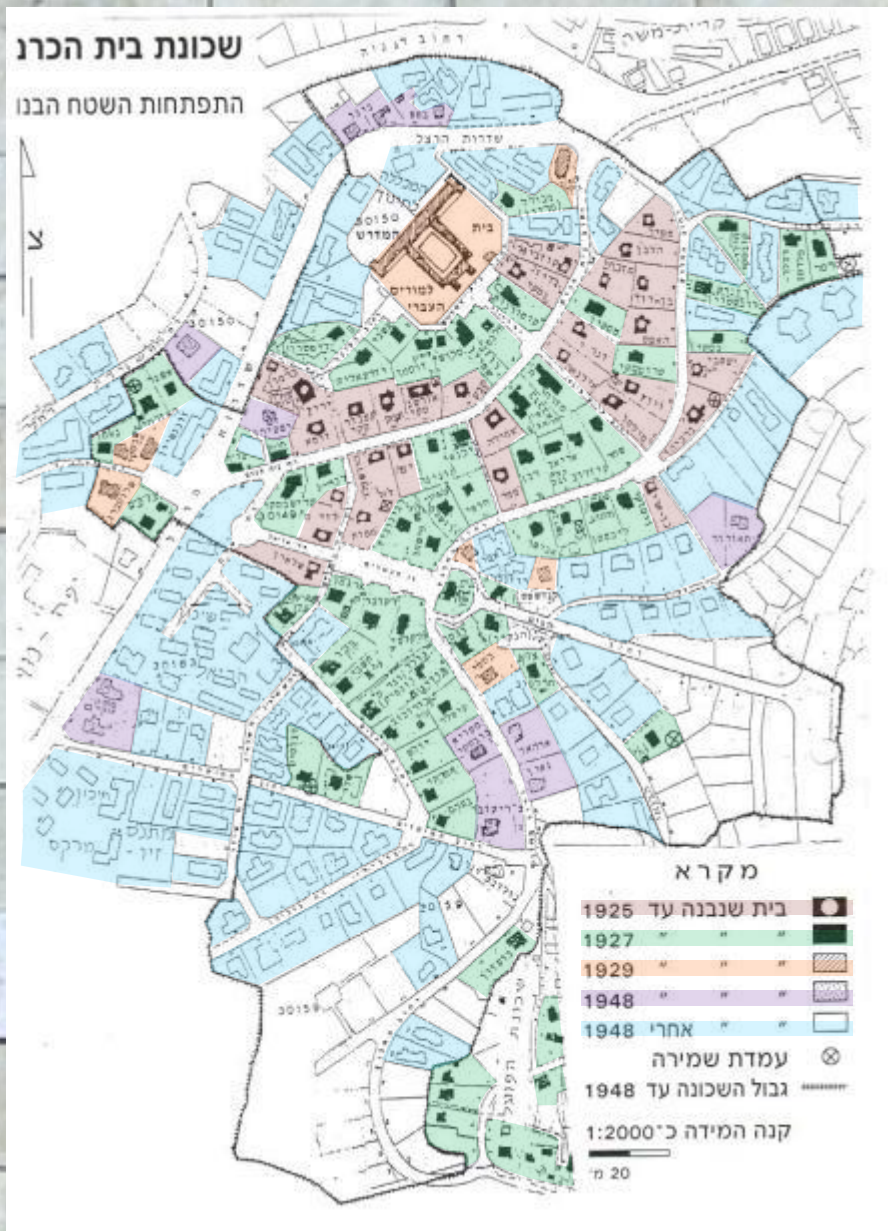
סלילת רחוב החלוץ 1923-24

לפי תוכניתו של האדריכל
ריכרד קאופמן, מתכנן
השכונה, חולק השטח ל-148
מגרשים של שני דונמים ו-29
מגרשים בשטח של דונם וחצי.
תוכנית השכונה כללה שדרה
ראשית, ורחובות המסתעפים
ממנה: בית הכרם, החלוץ,
ביאליק, ואחרים. לאורך
הרחובות בתים פרטיים בתוך
גינות רחבות.

תכנית קאופמן

מתוך 148 הנרשמים
 לאגודה, רק 105 בנו את
 בתיהם בתקופת המנדט.
 68 הראשונים נקבעו
 במקום מרוכז על מנת
 לחסוך באספקת המים,
 בסלילת כבישים, ומטעמי
 שמירה וביטחון. הבנייה
 בוצעה בשלבים. עד מאי
 1924 נבנו 29 בתים, ועד
 סוף 1927 נבנו 69 בתים
 בסך הכול. בשנת 1939
 נבנו מעל 80% מכלל
 הבתים בשכונה.

בית הכרם 1930

רוב הבתים היו חד
קומתיים, ומעטם היו
דו-קומתיים. מעט
מאוד מהבתים היו
שטוחי גג. רוב הבתים
נבנו באבני המקום,
וחלקם מבלוקים
עשווי מלט או אבני
סיליקט.

בית הכרם הייתה שמונה
עברית ראשונה בדרום-מערב
ירושלים, ונותרה מרוחקת
ומבודדת במשך שנים.
למעשה, התחבורה לבית
הכרם מציינת את ראשית
התארגנות התחבורה
הציבורית בירושלים ושל
הקואופרטיבים "המספק"
ו"המקשר" (לימים אגד)
לאחר מלחמת העצמאות
החליט שר הפנים לספח את
בית הכרם עם שכונות מערב
ירושלים לעיר וזאת בניגוד
לרצון תושבי השכונה.

בית הכרם 1925

רחוב החלוץ

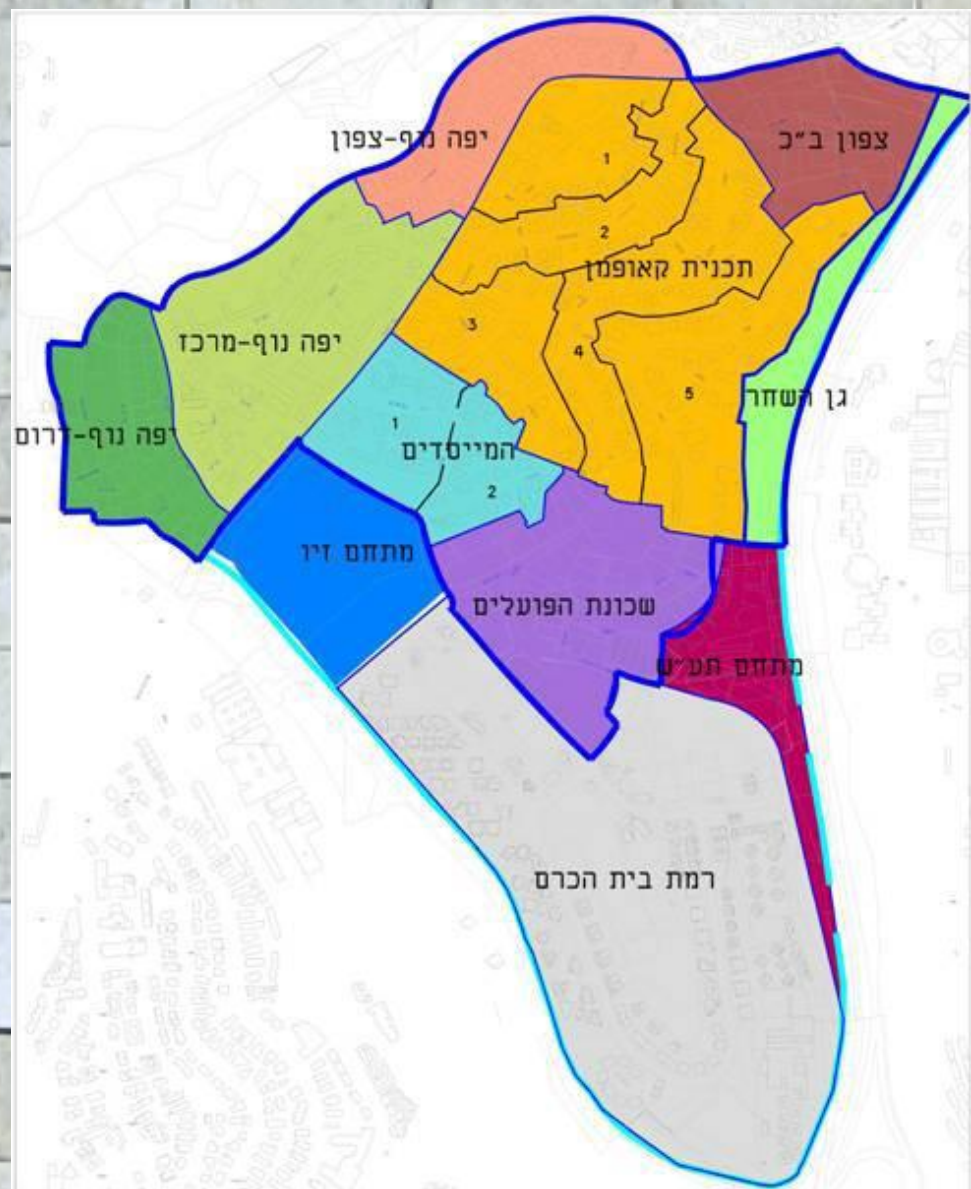

סלילת רחוב החלוץ 1923-24

בעיות ביטחוניות החלו כבר עם רכישת האדמות. בשנות המאורעות התנכלו לבית הכרם תושבי הכפרים הערביים הסובבים את השכונה. בגג הסמינר הוקמה עמדת תצפית ושמירה. במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) התגוננו תושבי השכונה גם בעמדות הגנה, שהוצבו בכמה מהבתים הקיצוניים.

עז היום שומרת בית הכרם על מעמדה כאחת השכונות הירוקות המבוקשות והיוקרתיות ביותר בירושלים. על אף ההתפתחות האורבאנית של ירושלים ומיקומה המרכזי, היא נותרה שכונה שקטה, בעלת בניינים נמוכים.

בית הכרם, שכונת הפועלים, יפה נוף ורמת בית הכרם מהוות יחדיו את שכונת בית הכרם רבתי.

מתוך תוכנית מתאר בית הכרם של עיריית ירושלים

בשכונה נבנו מוסדות חינוך שכללו
גן יסדים ובית ספר עממי. ב-1929
הושלמה בניית הסמינר למורים
על שם דוד ילין, ובשנת 1936
הוקם בית ספר תיכון שש-שנתי,
שביצע את ה"רפורמה" בחינוך כ-
30 שנה לפני שהוחלט עליה
במדינה, המוכר כיום כתיכון שליד
האוניברסיטה.

כיום יש בשכונה 25 גני ילדים
ופעוטונים, שלושה בתי ספר
יסודיים ושלושה בתי ספר
תיכוניים וחטיבות ביניים.

בית ספר יסודי יפה נוף

בית המדרש למורים נוסד
בירושלים ב-1904 על ידי חברת
ה"עזרה" של יהודי גרמניה. ב-
1927 הוחל הבנייה של בניין
הקבע בבית הכרם. בשנת 1930
עבר בית הספר היסודי של
השכונה לאגף המערבי של
הבניין. בשנת 1936 נוסד בית ספר
התיכון בחלק המרכזי של הבניין,
הוא הועבר ליד האוניברסיטה ב-
1962. בית הכנסת של השכונה
הועבר לסמינר עם סיום בנייתו,
וכיום משמש בית כנסת ספרדי.
הבניין שימש מטה אזורי, בסיס
אימונים והדרכה ומחסן נשק
עבור ארגון ה"הגנה". במאורעות
תרפ"ט שימש מקום מקלט
לתושבי בית-הכרם ושכונת
הפועלים.

מיקום הבניין בנקודה הגבוהה
והבולטת של הגבעה, המיועדת,
לפי תוכנית "עיר גנים", למבני
ציבור.

בית הוועד הוא בניין בטון, ועומד על מגרש משולש בין רחוב החלוץ לרחוב הגיא. יסודותיו של הבניין הונחו ב-1925 ושימש כגן ילדים, בית ספר, ומשרד הוועד. בערבים שימש לוועדות השכונה, אסיפות כלליות, הרצאות, קונצרטים והצגות.

בשנת 1988 החליטה העירייה להרוס את המבנה הישן. תושבי השכונה התנגדו להרס, והמבנה שופץ ושוקם במימון תושבי השכונה בעבר ובהווה. כיום הוא משמש כמרכז מקיף לקשישים, מרכז תרבות ומוזיאון לתולדות שכונת בית הכרם.

בית הועד הוא מודל לשימור ומורשת שכונה בידי תושבים

בית הועד

”המעז מנצח”

היצירה מסמלת מעגל
חיים מחזורי המונח
על בסיס מוצק, ממנו
מתמרת ועולה אל
הגובה, פריצה
מנוסחאות מקובלות
וחיפוש אחר נתיבים
חדשים הממריאים
אל על בעקבות חזונו
של בני גאון.

אנדרטה לזכרו של בני גאון יליד השכונה

בית הכנסת בית הכרם
ניכר בצורתו הכפייתית
המיוחדת.

בית ויצ"ו החלוץ 47 נבנה בשנת 1954 כבית תינוקות ע"י הסתדרות הנשים ויצ"ו. במשך השנים התרחב המוסד, וכיום כולל מרכז להכשרה מקצועית למטפלות, מרכז ייעוץ לאישה, בית ספר תיכון, מרכז להורות, מועדון החברה ומועדון קשישים.

חורשת ביאליק ניטעה על
מגרש שקנה המשורר
בשכונה. אך לא הקים בו את
ביתו.

בכיכר דניה ניצבת
אנדרטה בצורת סירה
אותה יצר הפסל רודא
מקבוץ הזורע. אנדרטה זו
הוקמה לזכר הסירות בהן
העבירו הדנים את יהודי
ארצם לשוודיה במלחמת
העולם הראשונה.
מול כיכר דניה נותר צריף
בודד מבין הצריפים בהם
גרו הפועלים שבנו
השכונה.

בית שחר ברחוב החלוץ 20
ממייסדי השכונה. חיים דוב
שחר היה מזכיר ועד החינוך
בוועד הצירים, ציר אספת
הנבחרים ועורך "לוח החבר".
דבורה שחר הייתה מורה מחוננת
ומהראשונות בירושלים.
הבית ניכר בגג רעפים, בחלונות
בעלי קשת מחודד ובמרפסת
המוקפת מסוגנן הבניין
ברשימות השימור.

החלוץ 25 היה מכולת,
ולאחר מכן פנסיון
"מרגוע". הבית נהרס
ונבנה מבנה מגורים.

בית יוליס ברחוב ביאליק 17
נבנה בשנות ה-30. בת
המשפחה, נעמי, נפלה
במלחמת העצמאות והונצחה
באנדרטה בגן העשרים.
בבית התגורר אליהו אילת,
שהיה שגרירה הראשון של
ישראל בארה"ב ונשיא
האוניברסיטה העברית.

בית אליהו אילת ז"ל
נשיא האוניברסיטה העברית בירושלים
בשנים 1962-1968

בית גולדשמידט ברחוב הבנאי
34
בבית זה הייתה עמדה קיצונית
של השכונה. תושבי השכונה
שמרו בה בשנות המאורעות
תרצ"ו-צ"ט (1936-39).
גולדשמידט היה הידרולוג
ראשי בממשלת המנדט
ובמדינת ישראל.

מעגל בית המדרש 20.
הבית לשימור בסכנת
הריסה.

מקורות:

מאגר המועצה לשימור אתרים

"ירושלים היהודית החדשה בתקופת המנדט" יהושע בן-אריה

"אדריכלות בירושלים" דוד קרויאנקר

עיריית ירושלים

אפרים שלאין

צילומים-איציק שוויקי

שיר: ירושלים לב העולם הפועם/ שלומי אספר